

karakter, de substantielle og sproglige småprovokationer og – måske – også den glade fremskridtstro, der gennemgående præger værket.

Jørgen Elklit

Robert Petersen, *Fra neutralitet til engagement. Socialdemokratiet og forsvaret gennem 110 år*. København: Chr. Erichsen, 1982. 293 s., 182,00 kr.

Danske politikere er ikke meget skrivende. Der er få, der skriver (gode) memoier, der er endnu færre, der som Gert Petersen¹ udgiver dybtgravende policy-analyse, og det er næsten uhørt, at en aktiv politiker har tid og energi til at forfatte en bog på grundlag af selvstændige studier. Når Robert Petersen har kunnet gennemføre sit projekt, der i følge forordet har taget fire års fritid, er en del af forklaringen jo nok også den, at han – som han selv udtrykker det – er politiker i andet geled, og derfor har haft bedre tid til at grave sig ned i sit emne, end en politiker i første række ville have haft. Og lad det være sagt straks: tiden er udnyttet godt, og der er kommet et meget interessant resultat ud af arbejdet.

Bogens udgivelse faldt sammen med den radikaliserende af socialdemokratiets sikkerhedspolitik, der skete i efteråret 1982, og med Robert Petersens offentlige afstandtagen herfra. Han har fulgt denne op af en personlig kritik af Anker Jørgensen (en adfærd, som ellers nærmest er tabu i partiet og især på den højrefløj, som Robert Petersen selv tilhører), og i konsekvens af sin holdning udtrådt af folketingets forsvarsudvalg. Det er derfor ikke underligt, at pressen især har hæftet sig ved bogens sidste få sider under overskriften »Ti år med Anker« og dens slutreplik: »Min største bekymring for den fremtidige udenrigspolitik gælder mit eget parti: Socialdemokratiet. Der er ringe forståelse for de mellemfolkelige spilleregler, og det er ønsketænkning og ikke realisme, der præger de interne debatter. Derfor kan udenrigspolitikken let blive partiets akilleshæl fremover«.

Dette er egentlig synd, for bogens intentioner og tyndgepunkt ligger helt andre steder, primært i analysen af socialdemokratiets sikkerhedspolitik under Stau-ning, sekundært i analysen af Hedtofts politik omkring det nordiske forsvarsforbund og Atlantpagten 1948-49. Afsnittene om partiets politik efter 1949 er relativt summariske, altid partiloyale, men ikke uden interessante teser, som for eksempel at der var mere end nuanceforskelle mellem Hedtofts og H. C. Hansens syn på det danske engagement i NATO, eller at Krag i sine sidste år vurderede NATO-samarbejdet med stigende skepsis og næppe var særlig fremmed for et militærpolitisk samarbejde inden for EF's rammer. Man kan måske håbe, at Robert Petersen nu vil have den fornødne motivation til at gå lige så dybt ned i de sidste 30 års socialdemokratisk politik, som han i bogen gør vedrørende Stauning-perioden.

Bogens kildegrundlag er først og fremmest partimateriale: kongresprotokoller, folketingsgruppens protokoller og partilitteraturen i bredeste forstand. Kongresmaterialet er udnyttet flittigt og med godt udbytte, særlig vedrørende perioden før første verdenskrig, hvor det bruges til at give en kort, men oversigtlig skitse af hovedlinierne i partiets politik fra 1876 og fremefter. Gruppeprotokollerne er nok

karakter, de substantielle og sproglige småprovokationer og – måske – også den glade fremskridtstro, der gennemgående præger værket.

Jørgen Elklit

Robert Petersen, *Fra neutralitet til engagement. Socialdemokratiet og forsvaret gennem 110 år*. København: Chr. Erichsen, 1982. 293 s., 182,00 kr.

Danske politikere er ikke meget skrivende. Der er få, der skriver (gode) memoier, der er endnu færre, der som Gert Petersen¹ udgiver dybtgravende policy-analyse, og det er næsten uhørt, at en aktiv politiker har tid og energi til at forfatte en bog på grundlag af selvstændige studier. Når Robert Petersen har kunnet gennemføre sit projekt, der i følge forordet har taget fire års fritid, er en del af forklaringen jo nok også den, at han – som han selv udtrykker det – er politiker i andet geled, og derfor har haft bedre tid til at grave sig ned i sit emne, end en politiker i første række ville have haft. Og lad det være sagt straks: tiden er udnyttet godt, og der er kommet et meget interessant resultat ud af arbejdet.

Bogens udgivelse faldt sammen med den radikaliserende af socialdemokratiets sikkerhedspolitik, der skete i efteråret 1982, og med Robert Petersens offentlige afstandtagen herfra. Han har fulgt denne op af en personlig kritik af Anker Jørgensen (en adfærd, som ellers nærmest er tabu i partiet og især på den højrefløj, som Robert Petersen selv tilhører), og i konsekvens af sin holdning udtrådt af folketingets forsvarsudvalg. Det er derfor ikke underligt, at pressen især har hæftet sig ved bogens sidste få sider under overskriften »Ti år med Anker« og dens slutreplik: »Min største bekymring for den fremtidige udenrigspolitik gælder mit eget parti: Socialdemokratiet. Der er ringe forståelse for de mellemfolkelige spilleregler, og det er ønsketænkning og ikke realisme, der præger de interne debatter. Derfor kan udenrigspolitikken let blive partiets akilleshæl fremover«.

Dette er egentlig synd, for bogens intentioner og tyndgepunkt ligger helt andre steder, primært i analysen af socialdemokratiets sikkerhedspolitik under Stau-ning, sekundært i analysen af Hedtofts politik omkring det nordiske forsvarsforbund og Atlantpagten 1948-49. Afsnittene om partiets politik efter 1949 er relativt summariske, altid partiloyale, men ikke uden interessante teser, som for eksempel at der var mere end nuanceforskelle mellem Hedtofts og H. C. Hansens syn på det danske engagement i NATO, eller at Krag i sine sidste år vurderede NATO-samarbejdet med stigende skepsis og næppe var særlig fremmed for et militærpolitisk samarbejde inden for EF's rammer. Man kan måske håbe, at Robert Petersen nu vil have den fornødne motivation til at gå lige så dybt ned i de sidste 30 års socialdemokratisk politik, som han i bogen gør vedrørende Stauning-perioden.

Bogens kildegrundlag er først og fremmest partimateriale: kongresprotokoller, folketingsgruppens protokoller og partilitteraturen i bredeste forstand. Kongresmaterialet er udnyttet flittigt og med godt udbytte, særlig vedrørende perioden før første verdenskrig, hvor det bruges til at give en kort, men oversigtlig skitse af hovedlinierne i partiets politik fra 1876 og fremefter. Gruppeprotokollene er nok

udnyttet mindre intensivt, og især kunne man have ønsket en stærkere benyttelse af den vedrørende 1948-49. Begrundelsen er utvivlsomt gruppeloyalitet, men ærlig talt burde det ikke være et moment, der spillede nogen rolle i forbindelse med begivenheder, der ligger en generation tilbage. Men udover partimaterialet har Robert Petersen også udnyttet memoire- og faglig litteratur, ikke blot dansk, men også norsk og svensk.

Det brede kendskab til litteraturen præger ikke mindst skildringen af Hedtoft, »vejviseren da Danmark skiftede kurs« (s. 155), hvor Robert Petersen viser et omfattende kendskab til den svenske og norske litteratur om de nordiske forsvarsforhandlinger – under tiden så meget, at målet at analysere Hedtofts og socialdemokratiets politik tabes en smule af øje. Særlig kunne man have ønsket en dybere analyse af diskussionen inden for partiet i stedet for den brede og kompetente analyse af norsk og svensk politik; den er foretaget mange gange før, og bogen kan ikke føje nyt til den diskussion. Vedrørende Hedtoft tegner bogen givetvis et ganske rammende, men næppe udtømmende billede. Robert Petersen fremhæver Hedtofts pro-nordiske og anti-kommunistiske holdninger som væsentlige determinanter for den politik til fordel for et nordisk forsvarsforbund, som han søgte at skabe tilslutning til, og han har givetvis ret i den betragtning, at forsvarsforbundet ikke for ham var et mål i sig selv, men snarere et nordisk svar på en uheldig ydre udvikling. Også hans fremhævelse af Hedtofts interne bevægelsesfrihed kontrasteret med den meget begrænsede eksterne handlefrihed, som Danmarks udsatte position og svage forsvarsressourcer betingede, rammer noget centralt i Hedtofts position. Også hans svagheder: de manglende sprogkunderskaber, der hindrede direkte kontakt med politikere fra England og USA, og hans fejlfortolkning af stemningen i det norske arbejderparti, er rigtig set; Robert Petersen er dog tilsyneladende ikke opmærksom på Hedtofts egne mislykkede bestræbelser for i sidste øjeblik (forud for Oslo-mødet i januar 1949) at vende stemningen til fordel for et nordisk forsvarsforbund efter svensk model. Og analysen har heller ikke fat i, at en væsentlig begrundelse for, at Hedtoft lagde sig så tæt på svenskerne i sidste omgang var, at disse efter i Karlstad at være kommet med det »generøse« tilbud om et umiddelbart nordisk forsvarsforbund, efter hans opfattelse ikke kunne rokkes mere, mens nordmændene måske kunne. I det hele taget står Hedtofts og socialdemokratiets holdning til henholdsvis den svenske og norske »model« en smule uklart.

Afsnittet om Stauning og hans forsøg på i 1930'erne at ændre partiets politik i mere forsvarsvenlig retning er det centrale i bogen. Det bygger på en grundig anvendelse af internt partimateriale og ikke mindst på et solidt kendskab til partiets historie og måde at fungere på. Robert Petersen viser, at Stauning fra et tidligt tidspunkt stod skeptisk over for den afrustningslinie, som slog igennem i partiet i årene før 1. verdenskrig, og som søgtes realiseret, da partiet blev regeringsparti i 1920'erne. Bogen dokumenterer klarere, end det tidligere er gjort, Staunings betænkeligheder ved det afrustningsforslag, som hans regering søgte at gennemføre i 1924-26 og igen fra 1929, ligesom den klart belyser hans forsøg i 1933-35 på at svinge partiets politik i retning af en mere positiv linie i lyset af den voksende trussel fra det nazistiske Tyskland. Det lykkedes kun Stauning »at fjerne sit parti de første små skridt væk fra afrustnings- og neutralitetspolitikken« (s.

150), og skuffelserne var formentlig en væsentlig ingrediens i den tiltagende desillusionering, der prægede Staunings sikkerhedspolitik i slutningen af 1930'erne og for eksempel fik udtryk i »lænehundstalen« i Lund i 1937. Bogen er på dette punkt et nyttigt korrektiv til den officielle tolkning i partihistorien *En bygning vi rejser*.

Afsnittet indeholder mange interessante detaljer, men jeg vil særlig fremhæve to mere generelle momenter i analyse, dels påpegningen af Staunings betydelige udenrigspolitiske interesse, dels og navnlig analysen af hans nordiske politik. Staunings forhold til partifællerne i Sverige og Norge var aldrig godt; han kunne dårligt med Hjalmar Branting, og heller ikke i 1930'erne lykkedes det at skabe en større indbyrdes forståelse; i forholdet til Norge lagde Grønlandssagen, som havde Staunings store interesse, gift i mange år.

Robert Petersens bog er, som det vil være fremgået, et kompetent håndværk, som vel ikke bringer opsigtsvækkende afsløringer, men som her og der føjer nye væsentlige detaljer til kendskabet til socialdemokratiets historie (ikke blot på forsvarsområdet for øvrigt), og som ikke mindst via en solid fornemmelse for partiets interne liv og dets skrevne og især uskrevne love giver tolkningerne en vinkel, som er nyttig for den, der nærmer sig de samme problemstillinger udefra.

- 1) Se *Om fredens nødvendighed* (1981), anmeldt i *Politica*, 14. årg., nr. 1, s. 138-39; og *Om nødvendigheden af dansk fredspolitik* (1982).

Nikolaj Petersen

Jadwiga Staniszkis, *Pologne: la révolution autolimitée*, Paris: Presses Universitaires de France, 1982, 335 s., 135,00 FF. (Tysk udgave: *Die sie Selbstbeschränkende Revolution*, Hamburg: WSA Verlag, 1983, 76,99 DM).

Alain Touraine, Francois Dubet, Michel Wieviorka et Jan Strzelecki, *Solidarité, Analyse d'un mouvement social, Pologne 1980-1981*, Paris: Fayard, 1982, 309 s., 65,00 FF.

De to bøger, der her skal omtales, handler om næsten det samme, og de er begge skrevet af sociologer, der var mere eller mindre involveret i den bevægelse, de analyserer. Blandt årsagerne til at bøgerne alligevel er ret forskellige kan nævnes blandt andet det personlige udgangspunkt, intentionen og den anvendte metode.

Jadwiga Staniszkis blev allerede i august 1980 under strejken i Gdansk medlem af den ekspertgruppe, der bistod strejkekomiteen med at forhandle sig frem til Gdansk-aftalens 21 punkter. Hun gik dernæst ind i Solidarnosc, hvor hun i et tæt samarbejde med ledelsen (KKP), fungerede videre som ekspert. Hun var således bevægelsens repræsentant i flere statslige kommissioner, og som noget af det sidste var hun med til at skrive Solidarnosc's program. Det dybe engagement er en del af baggrunden for en skarp kritik af eksperternes rolle, af bevægelsens struktur og funktionsmåde, og af en række politisk-taktiske beslutninger, først og fremmest afblæsningen af generalstrejken i marts 1981. Staniszkis betragter beslutningen som en fatal fejltagelse, der havde krigsretstilstanden som sin yderste